

De Vegetatie van Nederland. Deel 4 - Kust en Binnenlandse pioniermilieus

In augustus 1998 is deel 4 van 'De Vegetatie van Nederland' verschenen. Dit boek is een buitengewoon fraai product geworden. De Vegetatie van Nederland is hét nieuwe standaardwerk na Plantengemeenschappen in Nederland, geschreven door Westhoff en Den Held in 1969.

In 'De Vegetatie van Nederland' worden alle in Nederland voorkomende vegetatietypen behandeld.

In het 346 pagina's tellende deel 4 vinden we weer een grote verscheidenheid aan Nederlandse vegetatietypen. In totaal worden er in dit boek 11 klassen, 22 verbonden en 55 associaties behandeld.

Dit boek is door het consequent gebruik van wetenschappelijke namen vooral bestemd voor de iets meer gevorderde plantenkenner, maar de lezer moet zich hierdoor niet laten afschrikken.

Van elk vegetatietype wordt achter-eenvolgens de soortensamenstelling, de ecologie, de successie (vegetatie-openvolging) en zonering, de structuur, de verspreiding, de systematiek en het natuurbeheer behandeld. De ecologische beschrijving van de vegetaties bevat veel nieuwe inzichten.

Indrukwekkend zijn de prachtige kleurenfoto's van de vegetatietypen.

In dit boek staat de soortensamenstelling van planten van de verschillende vegetatietypen centraal. Daardoor worden, in tegenstelling tot de Ecologische Flora, geen insecten- en vlindersoorten, genoemd.

Veel vlindersoorten zijn voor hun bestaan wel sterk afhankelijk van bepaalde vegetatietypen.

Hierin groeien hun waardplanten en nectarplanten. Bovendien worden voor vlinders belangrijke factoren als structuur en het microklimaat door de samenstelling en beheer van de vegetatie bepaald.

In dit boek krijg je daarom een goede indruk van de plantengroei in het vlinderleefgebied.

De vegetatie met de bijzonderste standplaats in dit boek is zonder twi- fel de muurvarenklasse. Deze muur- planten die van nature alleen in de bergen voorkomen zijn in Nederland sterk afhankelijk van door mensen gemaakte stenen objecten.

Muurplantenvegetaties vinden we vooral op oude muren en die zijn net als deze vegetaties zeldzaam geworden.

Een belangrijk deel van het boek bestaat uit vrij soortenarme robuuste

vegetatietypen. Van de vegetatietypen die wij langs de Nederlandse kust tegen kunnen komen worden in dit deel de typen behandeld die we op een strandwandeling in de nog stui- vende duinen kunnen tegenkomen. (klasse der vloedmerkgemeenschap- pen en de Helmklasse). Ook de vege- taties op de kwelders en schorren worden behandeld. Hier vinden we de Slijkgrasklasse, Zeekraakklasse, de Zeeasterklasse en de Zeevetmuur- klasse. In de stuivende duinen en de kwelders vinden maar weinig dag- vlinders.

De miezepieters onder de plantjes komen aan bod in de Dwergbiezen- klasse. Deze klasse bestaat uit gezels- chappen van dwergplanten, waar- voor je op je knieën moet. Deze vege- taties zijn belangrijk vanwege het voorkomen van vele bedreigde plantjes met fijnproevers als Draad- gentiaan en Dwergglas. Het meren- deel van de planten in de Dwerg- biezenklasse hebben zulke kleine bloemen dat ze voor vlinders geen betekenis hebben. Deze vegetaties vormen echter vaak de voorbode van wel voor vlinders belangrijke soorten- rijke en bloemrijke heiden, blauw- graslanden en natte duinvalleien. Waar de Dwergbiezenklasse voor- komt kun je uitzien naar de Aardbeivlinder.

Een belangrijke verandering is door- gevoerd in de akkergemeenschappen. Deze werden in het verleden nog gesplitst in twee klassen: de klasse der zomervrucht (*Chenopodietaea*) en de klasse der wintervruchtakkers (*Secalietea*). Het onderscheid tussen deze klassen was moeilijk. Deze zijn nu samengevoegd tot één duidelijke klasse der akkergemeen- schappen (*Stellarietea mediae*). De klasse der ruderaal gemeenschappen is interessant voor de vlinderliefheb- ber, omdat deze vaak rijk zijn aan bloeiende nectarplanten.

Voor de vlinderliefhebber die meer wil weten van de leefgebieden van de vlinders is de Vegetatie van Nederland een handig boek. Er staat in beschreven welke planten we in elkaars gezelschap vinden, onder welke ecologische omstandigheden we ze kunnen aantreffen en hoe we deze vegetatietypen moeten beheren. Van alle waard- en nectarplant kun je opzoeken in welke vegetatietypen ze veel voorkomen en met welke ander soorten ze samengroeien. Daarom wil ik dit boek warm aanbevelen aan elke vlinderliefhebber, die het fijne wil weten van de plantengroei in Nederland.

J.H.J. Schaminée, E.J. Weeda en V. Westhoff, 1998. De Vegetatie van Nederland Deel 4. Plantengemeenschappen van de kust en binnenlandse pioniermilieus. Opulus Press, Uppsala en Leiden. f 99,50

Veldgids Mossen

Het KNNV voegt een nieuwe veldgids aan haar serie veldgidsen toe: die van de Mossen.

Het boek oogt bijzonder fraai.

Opvallend zijn het goede fotowerk, de vele tekeningen en de mooie vormgeving. De soortbeschrijvingen zijn daarin wel het hoogtepunt. Het boek is bedoeld voor de beginner op mossengebied.

In de eerste hoofdstukken wordt ver- teld wat mossen zijn, hoe ze opge- bouwd zijn en hoe ze zich voortplan- ten. Ook wordt ingegaan op de plaatsen waar ze groeien en vooral waarop ze groeien. De kern van het boek bestaat uit een determinatietabel van ruim 100 algemene Nederlandse mossensoorten en de omschrijvingen van die soorten. Ook is een aantal nuttige tips opgenomen over hoe je het determineren van mossen het best kunt aanpakken en wat je daarbij nodig hebt. Helaas is dat vaak de microscoop. De tabel is met behulp van foto's en tekeningen geïllustreerd. In de soortbeschrijving komt behalve groeiplaats en uiterlijk ook de betrouwbaarheid van de determinatie aan de orde. Hierin staan de kleine verschillen met andere soorten die erg op de beschreven soort lijken. Dit laatste verhoogt de bruikbaarheid zeer. Elke beschreven soort is geïllus- treerd met een foto en een tekening. Handig zijn de meetlatjes aan de paginarand die de grootte van de plant weergeven.

De laatste hoofdstukken bevatten een woordenlijst met vaktermen, de geraadpleegde literatuur, een index en overige informatie. Leuke info is bijvoorbeeld hoe je via Internet ver- spreidingskaarten van de mossen kunt opvragen (<http://www.hio.hen.nl/~zielman/mossen/blwg>).

Een veldgids vraagt om toetsing in de praktijk. Schrijver dezes is een pure mossenleek en behoort dus tot de doelgroep. Begonnen wordt met het doorlezen van de inleidende hoofd- stukken. De tekst blijkt goed leesbaar. De informatie is duidelijk en boeiend beschreven. Na het lezen van het hoofdstuk 'Milieu en substraat' (op zich niet zo'n aantrekkelijke titel), bestaat de neiging direct naar buiten te gaan om in eigen omgeving mos-

sen te gaan zoeken. Zij blijken het voordeel te hebben dat je er in de winter wat aan kan doen als veel hogere planten en een groot deel van de fauna in rust zijn.

Om de tabel te testen werden 3 ver- schillende mossen in de tuin verza- meld. Na flink puzzelen lukte het twee soorten op naam te brengen. Bij de derde was alles zo klein dat determi- natie met een loep (10x) niet lukte. De tabel is goed werkbaar. De vraag "Wat bedoelen ze nu met deze omschrijving?" is vrijwel altijd op te lossen met de illustraties in de tabel of die bij de soortbeschrijving.

Overigens moet men zich wel realise- ren dat in Nederland ca. 600 mossen voorkomen en dat dus zeker niet alle mossen met dit boek op naam te brengen zijn.

De tip die in de inleidende hoofdstuk- ken van de gids staat om als beginner niet solitair te opereren maar aanslui- ting te zoeken bij meer ervaren mos- senkenners is volkomen terecht. Dit geldt zeker voor mensen zonder bio- logische achtergrond.

De veldgids is een zeer degelijk en bruikbaar boek. Toch nog enkele klei- ne puntjes van kritiek: in de begin- hoofdstukken zitten enkele foutjes in de fotonummering en ontbreekt een bladstandtekening waar vanuit de inleidende tekst naar verwezen wordt. Jammer is dat het opzoeken van soor- ten genoemd in de inleidende hoofd- stukken altijd via de index moet lopen omdat de wetenschappelijke naam of het soortnummer niet vermeld is. Ook in de tabel was vermelding van het soortnummer de snelheid van het opzoeken wel ten goede gekomen. De veldgids Mossen is een zeer fraai uitgevoerd en goed bruikbaar boek om de eerste stappen te zetten in het leren kennen van mossen. Gezien de vele goede kleurenfoto's en mooie tekeningen is het boek zijn prijs meer dan waard.

Veldgids Mossen. Klaas van Dort, Chris Buter en Paul van Wielink. 272 pagina's. ISBN 90 5011 1106. KNNV-uitge- verij. Prijs f49,95 (voor KNNV-leden f44,95)

Annette van Berkel

Paardenbijters en mensentreiters, de veelpoters van Amsterdam

Kakkerlakken zijn misschien niet de populairste, maar wel de meest gehouden huisdieren van Amsterdam.

Ze zijn er in soorten en maten. Zoals de huiskakkerlak (*Supella longipalpa*), een verrassende nieuwkomer, die pas sinds 1971 in de hoofdstad wordt gezien en waarschijnlijk is meegelift met huisraad van gastarbeiders uit Marokko. Wereldwijd is de van oorsprong Afrikaanse huiskakkerlak sterk in opmars. Pas in 1943 drong hij in Noord-Afrika door, tegenwoordig wordt hij in heel West-Europa aange troffen en ook in de Verenigde Staten wint hij terrein. Zijn voorkeur gaat - anders dan die van andere Amsterdamse kakkerlakkensoorten - uit naar woningen, waar het bij de zoldering liefst een graad of 25 is. Het diertje is opmerkelijk lichtschuw en gemakkelijk te verwarren met de Duitse kakkerlak. Het voornaamste verschil is dat de Duitse kakkerlak twee bruine strepen midden op zijn borststuk heeft, en de huiskakkerlak één gesloten vlek.

Voor eenieder die het leuk vindt om de kakkerlakken in de badkamer of de pissebedden in de kelder zelf te

determineren is 'Paardenbijters en mensentreiters - de veelpoters van Amsterdam' een onmisbaar naslagwerkje. Het is het vierde in een veelbesproken reeks. Na zoogdieren, vissen, vogels en wilde planten zijn nu de 'veelpoters' ofwel insecten aan de beurt. Goedbeschouwd krioelt de stad van de kleine beestjes. In hoeken en kieren van gebouwen, onder stoep tegels, in het stadspark en langs de waterkant, tot in de keukenkastjes toe. Zelfs het zeekleipissebedje is in Amsterdam present, zo blijkt uit de inventarisaties die van 1990 tot 1998 zijn uitgevoerd. Er zijn verspreidingsgegevens verzameld van pissebedden en miljoenpoten, vlinders en libellen, sprinkhanen, krekels, kakkerlakken en mieren in de hoofdstad. De beestjes zijn door tientallen waarnemers per vierkante kilometer stad geïnventariseerd. Daarvoor moest onder planten, stenen en stronken worden gegluid en met harkjes in de grond gekrabd. De verspreidingskaartjes zijn aangevuld met literatuurgegevens

en jeugdherinneringen, limericken en wetenswaardigheden van het Internet, bijvoorbeeld over de vraag waarom pissebedden op zwoele zomerochten den zo massaal aan de wandel gaan. Het resultaat is een vrolijk boek. Het kwam tot stand onder auspiciën van het Adviesteam Milieu en Stadsecologie van de Amsterdamse dienst Ruimtelijke Ordening, waarvan auteur Martin Melchers deel uitmaakt. Omdat er zoveel keus was in ongewervelde dieren, hebben de schrijvers zich uiteindelijk beperkt tot negen groepen en andere, zoals spinnen, vliegen en muggen buiten beschouwing moeten laten.

In het voorwoord worden enkele kanttekeningen geplaatst bij de nauwkeurigheid van de kaartjes. Enerzijds zal er sprake zijn van 'opteleffecten', vooral bij vliegende dieren, die al snel in meer kilometerblokken tegelijk worden geteld. Anderzijds is er sprake van onvolledigheid omdat niet elke stoep tegel zal zijn gelicht. Vermoedelijk zullen opteleffecten en

onvolledigheid elkaar compenseren. Vooral langs de stadsranden zagen de schrijvers een opmerkelijke dynamiek. In tien jaar tijd zijn daar prachtige bloemrijke bermen verschenen én verdwenen. Er zijn poelen en waterpartijen ontstaan waar libellen gretig op af komen. Zo was 1997 een verrassend goed jaar voor de Zwarte en Geelvlek heidelibel. In 1996 werd de distelvlinder in alle 'kilometerblokken' massaal waargenomen, soms met dertig of veertig exemplaren bij elkaar op een struik. Een jaar later werden er de hele zomer in de hele stad maar tien Distelvlinders gezien. 't Kan verkeren.

Paardenbijters en Mensentreiters.
Martin Melchers, Martin Soesbergen
en Geert Timmermans (red.).
Uitg. Schuyt & Co, 1998. Prijs
f 39,50. ISBN 90 6097 484 0.

Marion de Boo